

PESTI NYELV.

Védőbeszéd.¹

Tisztelt esküdt uraim!

Én Csapó András, aki mint a magyar nyelv és irodalom tanára, megültem már negyvenesztendő jubileumomat és akit Wlassics ő nagyméltósága sajátkezüleg írott levelével üdvözölt, egy becsületben eltöltött élet alkonyán a súlyos testi sértés és hatósági személy ellen elkövetett erőszak vádja alatt roskadozva állok önök előtt.

A tényállást, hogy Margó Elemér fővárosi írók éjnek idején a Ferenc József hídon esernyőmmel kilencszer fejbe ütöttem és hogy a segítségére siető közrendőrt arcul ütöttem, egy pillanattig sem tagadtam. Állítom azonban, hogy tettemet jogos felháborodásomban és ellenállhatatlan erkölcsi kényszer hatása alatt követtem el. Hogy megértessem magamat, röviden elmondom az eset előzményeit.

Tisztelt esküdt uraim! Én huszonöt esztendő óta nem voltam a fővárosban. A végzetes nap reggelén érkeztem ide, hogy a *Nyelvőr* által közlésre elfogadott cikkem korrekuráját megcsináljam. Estefelé ellátogattam régi jóbarátomhoz, Horváth Kázmérhoz. Horváthék éppen aznap tartották első teaestéjüküket és így nagy társaságot találtam a lakásukban. Ott volt Margó Elemér író úr is, aki egy adomát mondott el a hölgyeknek. Az adoma nem egészen új, talán nem is nagyon jó, de azért mégis elmondom a történelmi igazság kedvéért.

Két lipótvárosi ember találkozik az utcán.

— Hallotta, — kérdezi az egyik — hogy mi történt Schnellszieder bankigazgatóval?

— Mi történhetett vele? — mondja a másik. — Vagy báróságot kapott, vagy vakbélgyulladást.

Ezt az adomát mondta el Margó úr. A szép Pippertné, aki mellettem ült a kereveten, nyugodtan hallgatta végig, majd komor arccal mondta: *Órült jó!*

És azzal beleharapott egy kuglerbe. Én meglepetten mértem végig ő nagyságát.

— Hogyan méltóztatott mondani? — kérdeztem.

A szép Pippertné az őt jellemző fagyos hidegvérrel ismételte:

— Azt mondtam, hogy órült jó!

Én akkor fölkeltem mellőle és a szalón túlsó sarkába vonultam. »Ennek a szegény úrnőnek — okoskodtam magamban — valami idegbaja lehet, különben nem használna olyan különös kifejezést. Jó lesz vigyázni, mert volt már rá eset, hogy az ilyen betegen kitört a hirtelen órültség.«

¹ A szerző engedelmével átvesszük ezt a sikerült paródiát *Az Ujság* IX. 16-i számából. *A szerk.*

A zongora mellett valaki ugyanazt az adomát mondta el a házikisasszonynak. A fiatal hölgy elmosolyodott és azt mondta: »*Halhatatlan*«.

Rosszul kezdtem magamat érezni a szalónban és kivonultam a dohányzóba. A szivarom azonban sehogy sem ízlett. Hogy tisztába jöjjek magammal és környezetemmel, a jelenlevő uraknak megismételtem az imént hallott adomát. A hatás igen különös volt.

— *Óriási!* — mondta közömbös arccal az egyik.

A másik ásitott és vékony tenorhangon kiáltotta:

— Szörnyen *édes dolog!*

A harmadik azt mondta: *Roppant fényes!* — a negyedik meg azt, hogy: *Shakespearei ötlet!*

Kimentem az előszobába és egy pohár friss vizet kértem. Közbe így okoskodtam magamban: Lehet, hogy én most nem is vagyok Horváthéknál, hanem valami magánszanatórium mulatóságára tévedtem. Ha a betegeknek most eszükbe jutna, hogy én nem vagyok irodalmi professzor, hanem linci torta, melyet szeltekre kell vágniok, akkor ugyancsak pórul járhatnék.

Valami démoni kíváncsiság mégis arra ösztönzött, hogy visszatérjek a szalónba. Az ajtó mellett helyezkedtem el, egy porcelláncsecsebecsékkal megrakott szekrény tőszomszédságában. Úgy terveztem, hogy ha netán megrohannának a tortavágó késekkel, akkor eléjük döntöm a szekrényt és egerutat veszek a zűr-zavarban. Nem szóltam senkihez, de izgatottan lestem, hogy mit beszélnek a többiek. A háziasszony éppen egy megkésített vendéget fogadott. Vidáman fecsegték, én pedig borzongva hallgattam őket. Közbe fel-felzisszentem és a történelmi igazság kedvéért most meg fogom ismételni felszisszenéseimet.

A háziasszony: Azt hittem, hogy régen meghalt már. (Sz!) Van legalább is ezer esztendeje (Sz-sz!), hogy nem láttam.

Az úr: Kérem, hiszen tudja, hogy szegény igavonó állat vagyok. (Sz!) Most pláne kitört a főnökömön a dühöngő örület (Sz!) és éjjel-nappal dolgoztat. Sem ennem, sem aludnom nincs idóm. (Sz-sz!)

A háziasszony: Hová vágatott tegnap, mikor fülönfogtam a Kossuth-utcában? (Sz!)

Az úr: A bádogoshoz mentem, hogy megöljem a sötét gazembert. (Sz!) Borzalmas dolog történt a lakásomon! (Sz!) A vízvezetéki cső megrepedt és a fürdőszobám egész tengerré lett. (Sz!)

Tisztelt esküdt uraim! Tovább nem bírtam. Felugrottam és kisettem az előszobába. Rosszul éreztem magamat. Magamra kaptam a felöltömet és elhagytam a házat.

A kapu alatt egy sárgakabátos úr csatlakozott hozzám. A boldogtalan Margó Elemér volt, aki a lipótvárosi adomát beszélte el a társaságnak. Megszólított, megkérdezte, hogy hol van a szállásom és mikor megtudta, hogy Budán lakom, engedelmet kért, hogy elkísérhessen.

— Jót fog nekem tenni a séta, — mondta — mert van már legalább száz esztendeje, hogy nem gyalogoltam.

Szó nélkül lenyeltem a száz esztendőt, aztán — hogy másra tereljem a szót — dicsérni kezdtem Horváthékat. Margó úr lelkesen szekundált nekem.

A világban nincs több ilyen ház! Az asszony mesésen kedves, az ura meg örülten okos. Én mindig isteni módon mulatok a zsúrjaikon. Csak az a kár, hogy millió embert fogadnak.

Megállottam a gyalogjárón, összekulcsoltam a két kezemet és könyörgő hangon szóltam Margó úrhoz:

— Kedves fiatal barátom, legyen némi kímélettel ősz fejem iránt. Szegény öreg professzor vagyok, huszonöt esztendő óta nem jártam Budapesten, ez azonban nem ok arra, hogy önök összebeszéljenek a hátam mögött és tréfát űzzenek velem. Eddig azt hittem, hogy önök betegek, de most már tisztán látom, hogy bolonddá akarnak tenni.

Margó úr elcsodálkozott a szavaimon és mentegezni kezdte magát. Azt mondta, hogy tévedésben vagyok, mert ők valamenynyien *iszonyuan* szeretnek engem.

— Meg tudna esküdni az édesanyja emlékére, hogy komoly meggyőződéssel használja a szeretni ige előtt az *iszonyuan* jelzőt? — kérdeztem.

Ő megesküdtött az édesanyja emlékére. Azt mondta, hogy ő ezt napjában *milliószor* is mondja. Én meg elrémültem.

— Ha így van a dolog, akkor a rendőrségnek kellene akcióba lépnie önökkel szemben. Mert akit állatkínzáson érnek, azt megbüntetik. A nyelvet azonban szabadon kínozhatja mindenki. Pedig a magyar nyelv testi épsége fölér egy ló vagy egy kutya bőrével.

Margó úr láthatólag nem értette meg, amit mondtam, mert annyit jegyzett csak meg, hogy ő maga és Horváthék egész társasága, mostanában *iszonyuan* magyarérzésű.

Én még erre sem ragadtattam magamat tettelegességre, hanem beleakasztva mutatóujjamat a sárga kabát gomblyukába, így szóltam a kabát tulajdonosához:

— A nyelv olyan, mint a zenei hangszer. Nem kívánom senkitől, hogy művész legyen a hangszerén. Zongorázzék vagy kornyikáljon rajta mindenki úgy, ahogyan tudnia adatott. Azt azonban megkívánhatom minden becsületes embertől, hogy állandó és szándékos macskazenével ne gyalázza meg a nyelvet és ne gyötörje a fülemet. Ha valaki egyszer visszajáról játszik egy zeneszámot, az lehet mulatságos tréfa. Ha azonban száz ember következetesen visszajáról muzsikál, akkor jogom van tiltakozni a barbárságuk ellen. És én tiltakozom is! Érti az úr? Én tiltakozom!

— De ki tesz ilyet? — csodálkozott Margó úr.

— Ti valamennyien, midőn állandóan szuperlatívusokban beszéltek. A csinos kis pisze nektek istennő. A rezes képű, bajú-

szos férfi: angyalom. Ha légy száll az orrotokra, az óriás dolog. Ha lekváros süteménybe haraptok, az felséges élvezet. Ha lepat-tan mellényetekről a gomb, akkor megőrültök. Akit szerettek, azt betörőnek nevezitek. A fiatal leány meg néni nektek. Mind-ezek a túlzások természetesen nem jelentenek semmit. A nyelve-teket azonban felhigítják, meghamisítják és erőtlenné teszik. A ti nyelvek olyan kard, melynek markolatján mozog a penge és mely nem vág oda, ahová céloztok.

— Lehet, hogy úgy van, — mondta Margó úr — de azért nem szabad a dolgot komolyan venni. Hiszen más népek is kedvük-et lelik a nyelvbeli túlzásokban és tréfás ferditésekben.

— Más népeknél csak egyes kiváltságos társadalmi osztályok. Például a katonák, diákok és — a tolvajok. De hogy egy főváros egész társadalma efféle parodisztikus nyelvjárást fejlesszen, az igen is elszomorító dolog. Mindenütt a világon fokmérője a társadalmi műveltségnek az a tökéletesség, mellyel valaki a hazai nyelvet beszéli. A párisi apacheok, a berlini diákok és a bécsi fiakkeresek nyelve nem szalónképes. Ön nem merne úgy franciául beszélni, ahogyan magyarul mer. Miféle nyugtalan, önmagával meghasonlott, megbízhatatlan és blazírt társadalom lehet az önöké, hogy divattá tudta tenni a magyar nyelv rendszeres megnyomorítását?

Az író még nem adta meg magát.

— Az igazi magyar nyelvnek nem árthat a pesti beszéd. Az Alföld népe megőrzi számunkra a nyelv szűzies tisztaságát.

— Tudom. A paraszt. De én szomorúnak tartom, hogy nálunk állandóan a paraszt nyelvét kell mozgósítani a művelt osztályok nyelve ellen. Nem elég, ha a nyelv az ország valamelyik zugában megőrzi tisztaságát. A nyelvnek élnie, gyarapodnia, finomodnia és a korhoz alkalmazkodnia kell. Ézt a fejlődési folyamatot nem intézheti magában sem az irodalom, sem a sajtó. Csak a nemzeti társadalom csinálhatja meg. A nyugat-európai nyelvek között a német nyelv újabban nagy változáson ment keresztül. Tömörebb, erősebb, színesebb lett. Százszámra termettek kifejezései, melyek rövid kalapácsütésekként találják fején a szöveget. Ez a német intelligencia érdeme. Nálunk pedig az intelligencia színtelenné, erőtlenné és szószátyárrá teszi a nyelvet...

Ezeket mondtam Margó úrnak. Azt a benyomást nyertem, hogy a fejtegetéseim bizonyos hatással voltak rá, mert nem vála-szolt, hanem gondolatokba merülten léptetett mellettem.

— Íme, — mondtam magamban — ez a fiatal ember belátja tévedését és keresi a javulás útját. Az első szó, amelyet mondani fog, bizonyára szent fogadalom lesz.

Időközben már a hidon voltunk. És ekkor megszólalt Margó úr. Azt mondta:

— Óriás kicsi most a Duna!

A kicsi szónak ilyen módon való fokozása úgy hatott rám, mint az arculütés. A vérem a fejembe szökött. Ekkor történt, hogy felháborodásomban fejbe ütöttem Margó urat. Kilencet

üttöttem rá. Tizediket már nem üthettem, mert esernyőm nyeléről letört az elefántcsontból faragott buldogfej. Akkor ott volt mellettünk már a rendőr is, aki szétválasztott minket. A rendőr, miután jegyzőkönyvébe írta a nevemet, így szólt hozzám:

— Édesem, maga gyönyörűen szokott csevegni.

A rendőr is pesti ember volt. Hogy egy hivatalos személy az utcai verekedést gyönyörű csevegésnek nevezheti, annyira felháborított, hogy fejbe ütöttem a rendőrt is. Most itt állok, bírám előtt, a kettős vád terhe alatt roskadozva. Bizakodva a tisztelt esküdt urak nyelvérzékében és igazságérzetében, tisztelettel kérem önöket, méltóztassanak engem fölmenteni.

HERCZEG FERENC.